

Eugenia Karcz-Taranowicz

RELIGION LESSONS AT SCHOOL – ASSUMPTIONS VS. REALITY

Szkolna lekcja religii – założenia a rzeczywistość

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2710-6166> E-mail: ekarcz@uni.opole.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.32.07>

Wprowadzenie

W Polsce nauczanie religii katolickiej pojawiło się wraz z założonymi przez Kościół pierwszymi szkołami. Religia miała różny charakter ze względu na czas bądź sytuacje kościelne i społeczno-polityczne w kraju. Jednak pomimo wszelkich przeciwności, nauczanie religii w polskim systemie edukacyjnym, nawet w okresie zaborów, zawsze mieściło się w zestawieniu szkolnych przedmiotów¹. Lekcji religii w szkole brakowało jedynie przez okres 30 lat w czasach PRL-u.

W 1990 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej w porozumieniu z Episkopatem Polski wydało Instrukcję przywracającą naukę religii w placówkach oświatowych. We wstępie zawarto stwierdzenie: „Nauka religii jest nośnikiem podstawowych wartości w procesie wychowawczym, co oznacza, że otwarcie się na religię oraz na chrześcijańskie wartości etyczne będzie istotnym wzbogaceniem tego procesu i przyczyni się do ukształtowania właściwych postaw młodego pokolenia Polaków. W związku z tym uznaje się, że plan wychowawczy szkoły będzie akceptował podstawowe wartości etyki chrześcijańskiej².”

Powrót nauki religii do szkoły od 1 września 1990 r. wywołał zróżnicowane oceny społeczne, zapoczątkował także publiczny dyskurs nad wymiarem katechezy w szkole, który trwa po czas aktualny. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie, jak postrzegana jest lekcja religii przez uczniów po przeszło trzydziestu latach po jej wprowadzeniu do szkół.

1. Istota wychowania religijnego

Istotną dziedziną w wychowaniu człowieka jest wychowanie religijne, które służy przede wszystkim dzieciom oraz młodzieży o konkretnym wyznaniu religijnym. Przez wychowanie religijne rozumie się „system oparty na podporządkowaniu działalności edukacyjnej założeniom jakiegoś wyznania”³. Podkreśla się jednocześnie, że wychowanie to jest przede wszystkim wychowaniem do życia religijnego, zakorzenionego w całościowym rozwoju osobowości człowieka. Jak religijność obok wiedzy, emocjonalności czy umiejętności społecznych jest istotna dla człowieka, tak wychowanie religijne, podkreśla R. Chałupniak, jest integralną częścią całego procesu wychowania⁴.

Szczególną rolę w wychowaniu religijnym, oprócz instytucji kościelnej, odgrywa rodzina i szkoła. Rodzina realizuje wychowanie religijne poprzez pielęgnowanie tradycji, dawanie przykładu młodszemu pokoleniom, wspólne uczestniczenie w obrzędach religijnych.

---

¹ R. Czekalski, *Rys historyczny lekcji religii katolickiej w Polsce*, [w:] P. Tomasik, S. Dziekoński (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole: historia, współczesność, perspektywy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 99.

² E. Okoń, *Nauczyciel religii w szkole. Tezy, Poszukiwania. Propozycje*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, s. 7.

³ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1998, s. 448.

⁴ R. Chałupniak, „*Wychowanie religijne*” czy „*wychowanie chrześcijańskie*”? [w:] R. Chałupniak, J. Kostorz (red.), *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Wyd. Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2001, s. 229.

Zaś wychowanie religijne w szkole w głównej mierze odbywa się podczas lekcji religii⁵. Andrzej Potocki charakteryzując wychowanie religijne w polskich przemianach społecznych na początku XXI wieku pisze: „W społeczeństwie preindustrialnym rodzina była podstawową instytucją społeczną i miała faktyczny monopol na socjalizację, czyli uspołecznienie młodego pokolenia. Wprowadzając dziecko w świat zbudowany na wartościach chrześcijańskich, okazywała się poniekąd infrastrukturą Kościoła. Rodzinne praktyki religijne (wspólna modlitwa) wyznaczały rytm całego dnia (...) W społeczeństwie industrialnym, o bardziej złożonej strukturze społecznej, w społeczeństwie, w którym ani wartości religijne, ani instytucje religijne nie odgrywają roli dominującej, dawna, socjalizująca rola rodziny została zredukowana (...) Nie oznacza to wszakże, że w społeczeństwie nawet zsekularyzowanym rodzina nie może odgrywać roli w kształtowaniu religijności młodego pokolenia”⁶. Rodzina jawi się zatem jako podstawowe środowisko, w którym następuje wprowadzanie dziecka w świat wartości religijnych będących wyznacznikami życiowych wyborów i dążeń. One wskazują cel i nadają sens życia, decydują o rozwoju osobowym człowieka⁷. Wychowanie religijne w rodzinie charakteryzuje się, niespotykaną w innych środowiskach, kompleksowością i wielostronnością wpływów. Wszystko, co dokonuje się w rodzinie, ma wartość wychowawczą, zarówno oddziaływania zamierzone, jak i oddziaływania nieplanowane.

2. Lekcja religii w polskim systemie edukacji – ujęcie teoretyczne

Istotne akty prawne regulujące kwestię nauczania religii w polskich szkołach i przedszkolach, to: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordat między Stolicą Apostolską, a Rzeczpospolitą Polską, Ustawa Prawo Oświatowe z 14 grudnia 2016 r., Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 2017 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach.

Konstytucja RP z 1997 roku jednoznacznie podkreśla, że każdy człowiek ma prawo wolności sumienia oraz religii, a także art. 53 ust. 2 ukazuje, że „Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie”⁸. Wyraża się to przede wszystkim w możliwości swobodnego wyrażania własnego światopoglądu, a tym samym daje prawo wyboru w kwestii uczęszczania na lekcje religii. Potwierdzeniem zapisów w Konstytucji jest treść Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską w sprawie nauczania religii⁹. Także Ustawa Prawo Oświatowe podobnie, jak Konstytucja RP ustanawia, iż publiczne szkoły oraz przedszkola mogą organizować lekcję religii na prośbę rodziców, bądź samych uczniów, jeśli osiągnęli pełnoletność¹⁰. Kolejnym bardzo ważnym państwowym aktem regulującym nauczanie religii w szkołach jest Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992 r. (znowelizowane w 2017 r.), które określa sposób organizowania lekcji religii w oparciu o plan zajęć lekcyjnych¹¹.

---

⁵ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 287.

⁶ A. Potocki, *Wychowanie religijne w polskich przemianach. Studium socjologiczno-pastoralne*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007, s. 52-53.

⁷ P. Mazur, *Wychowanie religijne edukacją jutra*, [w:] T. Koszczyc, J. Jonkisz, S. Toczek-Werner (red.), *Edukacja jutra*, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 308.

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, art. 53.

⁹ Konkordat między Stolicą Apostolską, a Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

¹⁰ Ustawa Prawo Oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r., Dz. U. z 2017 r. poz. 59, art. 12.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 2017 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz.U. z 2017 r., poz. 1147.

Katecheza szkolna jest to spotkanie katechety z uczniem w celu pogłębienia wiedzy religijnej, wzmocnienia więzi z Kościołem oraz rozwinięcia postaw etycznych opierających się na Ewangeli¹². Papież Jan Paweł II pisał w adhortacji „*Catechesi tradendae*”, że „Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”¹³. Szkolne nauczanie religii powinno być związane z działaniami katechetycznymi Kościoła, wypełniać wszelkie funkcje katechezy, szczególnie w zakresie wychowania oraz nauczania, a także być pogłębieniem intelektualnym¹⁴. Katecheza szkolna powinna prowadzić do wychowania dzieci do dialogu z Panem Bogiem i ludźmi¹⁵. To jest dialogiczne spotkanie z Panem Bogiem, w formie zajęć mających na celu pogłębienie wiary, wiedzy, a także wychowanie¹⁶.

Najważniejszym celem katechezy jest przygotowanie ucznia do spotkania z Panem Jezusem, zjednoczenia z nim i pogłębienia z nim więzi¹⁷. Zgodnie z Dyrektoriem Ogólnego o Katechizacji celem nauczania religii jest doprowadzenie człowieka na spotkanie, poznanie i pogłębienie więzi osobowej z Chrystusem¹⁸. Jednak według Dyrektoriem Ogólnego o Katechizacji katecheza nie powinna realizować wyłącznie funkcję nauczania, czyli przekazu wiary, ale również funkcję wychowania oraz inicjacji¹⁹. Nauczanie religii spełnia także zadania wychowawcze, gdyż sama misja katechezy jaką jest poznanie Pana Boga oraz przywiązanie do Niego, zakłada również odpowiedzialność za drugiego człowieka i integrację własnej osobowości²⁰. Ponadto lekcje religii mają służyć poznawaniu innych religii, ponieważ treści katechez nie powinny tyczyć się tylko dogmatów i prawd wiary, lecz powinny mieć charakter kulturowy i religioznawczy²¹. Potrzeba jest ubogacania katechez poprzez wprowadzanie elementów innych religii, z równoczesnym ukazaniem wartości religii chrześcijańskiej. Elżbieta Okońska opisując rolę katechezy stwierdza, że jej celem jest „uwrażliwienie uczniów na wartości stworzone, wartości ludzkie, jednocześnie uświadomienie im nadprzyrodzonego wymiaru tych wartości, czyli kształtowanie postawy twórczej wobec tych wartości – to jedne z ważniejszych zadań nauczyciela-katechety”²². Fundamentalnymi zadaniami katechezy wedle Dyrektoriem ogólnego są pogłębianie wiary,

---

¹² Z. S. Iwański, *Katecheza w szkole: szansa czy wyzwanie?*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 12.

¹³ Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Catechesi tradendae*, 16 października 1979, s. 18.

¹⁴ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Kuria Diecezjalna „Biblos”, Opole 1996, s. 83.

¹⁵ Z. S. Iwański, *Katecheza w szkole: szansa czy wyzwanie?*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 46.

¹⁶ J. Szpet, *Dydaktyka Katechezy*, Redakcja Wydawnictw Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Wydział Teologiczny, Poznań 1999, s. 11.

¹⁷ R. Strus, *Wychowanie podstawowym zadaniem katechezy*, [w:] R. Strus, S. Zwolak (red.), *Wychowanie religijne w polskich szkołach: 25 lat katechezy w przedszkolach i szkołach publicznych: 10 lat Szkół Katolickich św. Ojca Pio w Zamościu*, Wyd. „Bonus Liber”, Zamość 2016, s. 90.

¹⁸ R. Bednarczyk, *Efektywność szkolnej lekcji religii w perspektywie „Filarów Wiary”*, [w:] A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk (red.), *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016, s. 13.

¹⁹ R. Bednarczyk, *Efektywność szkolnej lekcji religii w perspektywie „Filarów Wiary”*, [w:] A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk (red.), *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016, s. 28.

²⁰ R. Mazur, *Zadania nauczyciela religii katolickiej na terenie szkoły*, [w:] P. Tomasiak, S. Dziekoński (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 296.

²¹ Z. S. Iwański, *Katecheza w szkole: szansa czy wyzwanie?*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 44.

²² E. Okońska, *Nauczyciel religii w szkole. Tezy, Poszukiwania. Propozycje*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, s. 70-71.

wychowanie do modlitwy, wychowanie liturgiczne, wychowanie do życia wspólnotowego, wychowanie moralne oraz wprowadzenie do misji²³.

Jak wskazuje Dyrektorium Katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce: „Skuteczność oddziaływania wychowawczego na ucznia uwarunkowana jest w znacznym stopniu ogólnym klimatem panującym w szkole. Zależy on od jakości kontaktów osobowych między nauczycielami oraz nauczycielami i uczniami. Katecheta, pragnąc kształtować postawy zgodnie z duchem Ewangelii oraz tworzyć nowy typ kultury, sam powinien być wzorem człowieka dialogu i współpracy, bezinteresowności i poświęcenia, wspomagającego rozwój religijny i osobowy ucznia”²⁴. Lekcje religii w szkole dają możliwość zwalczania uprzedzeń, które dotyczą wiary oraz życia religijnego, szczególnie tych, które rozpowszechniają sprzeczność między religią a nauką. Ta sprzeczność tyczy się podstawowych kwestii dotyczących powstania świata, czy też stworzenia człowieka. Szansę na otrzymanie odpowiedzi na te nurtujące uczniów pytania daje religia w szkole, która dostarcza rzetelnych odpowiedzi jak tą niezgodność pogodzić²⁵.

Nauczanie religii w szkole rządzi się takimi zasadami i prawami jak inne przedmioty. Katecheza jest formą nauczania, gdzie występują elementy typowe w nauczaniu szkolnym tj. program nauczania, podręczniki, zadania domowe, pomoce dydaktyczne czy też oceny²⁶. Każdy nauczyciel religii powinien zaznajomić się z programem nauczania dotyczącego nauczania religii rzymskokatolickiej²⁷. W Polsce obowiązuje Podstawa Programowa Katechezy Kościoła Katolickiego z dnia 19 września 2018 r. oraz Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach. Podstawa Programowa Katechezy dotyczy poszczególnych szczebli edukacji szkolnej, zawiera ona charakterystykę rozwoju umysłowego dzieci na każdym etapie edukacyjnym; podstawę programową nauczania religii, która obejmuje cele katechetyczne i zalecane warunki oraz sposób i ich realizacji; syntezę treści służących powiązaniu nauczania religii ze szkolną edukacją, a także propozycje współpracy z rodziną, czy parafią²⁸. Nauczanie religii jest misją świadczoną w polskiej szkole, której oznaką jest troska, pomoc w zdobywaniu wiedzy, wychowawcze zaangażowanie oraz wprowadzanie wartości chrześcijańskich²⁹.

3. Założenia metodologiczne

W celu zgromadzenia materiału empirycznego w roku szkolnym 2019/20 przeprowadzono wśród uczniów szkół podstawowych powiatu opolskiego badania sondażowe, zrealizowane za pomocą techniki ankiety. Celem głównym badań prezentowanych w niniejszym artykule jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: Jak uczniowie szkoły podstawowej postrzegają lekcje religii? Pytania szczegółowe dotyczyły następujących zagadnień: W jaki sposób katecheza determinuje rozwój osobowy uczniów?

---

²³ R. Strus, *Wychowanie podstawowym zadaniem katechezy*, [w:] R. Strus, S. Zwolak (red.), *Wychowanie religijne w polskich szkołach: 25 lat katechezy w przedszkolach i szkołach publicznych: 10 lat Szkół Katolickich św. Ojca Pio w Zamościu*, Wyd. „Bonus Liber”, Zamość 2016, s. 90.

²⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Wyd. WAM, Kraków 2001, s. 159.

²⁵ R. Strus, *Szkola jako podstawowe środowisko katechezy*, [w:] R. Strus, S. Zwolak (red.), *Wychowanie religijne w polskich szkołach: 25 lat katechezy w przedszkolach i szkołach publicznych: 10 lat Szkół Katolickich św. Ojca Pio w Zamościu*, Wyd. „Bonus Liber”, Zamość 2016, s. 42.

²⁶ S. Łabendowicz, *Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej*, [w:] M. Zając (red.), *XXV lat religii w polskiej szkole: między nadzieją a rzeczywistością*, Wyd. Natan, Lublin 2015, s. 201.

²⁷ Z. S. Iwański, *Katecheza w szkole: szansa czy wyzwanie?*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1998, s. 46.

²⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce z dnia 8 czerwca 2018 r.*

²⁹ R. Mazur, *Zadania nauczyciela religii katolickiej na terenie szkoły*, [w:] P. Tomasiak, S. Dziekoński (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole: historia, współczesność, perspektywy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 297.

Czy lekcje religii decydują o pogłębianiu więzi religijnych badanych uczniów? Jakie są oczekiwania uczniów wobec lekcji religii i osoby nauczyciela religii? Badania przeprowadzono w grupie 80 uczniów szkoły podstawowej (52% dziewcząt, 48% chłopców).

4. Postrzeganie lekcji religii przez uczniów – wyniki badań

W procesie wychowania dzieci ważną rolę odgrywa wychowanie religijne, które ma na celu ukształtowanie osoby ludzkiej, poprzez rozwój płaszczyzny duchowej oraz osobowości człowieka. To zadanie realizowane jest poprzez nauczanie religii. Zadaniem szkolnej lekcji religii jest pobudzanie i pogłębianie wiary, która jest podstawą do budowania hierarchii wartości oraz rozwijania u uczniów prawidłowych ocen etycznych własnego postępowania, ukazywanie dzieciom chrześcijańskiego obrazu miłości, małżeństwa i rodziny, a także kształtowanie w nich dojrzałych postaw religijnych, społecznych i emocjonalnych.

Trwające od przeszło trzydziestu lat społeczne dyskusje na temat obecności katechezy w szkole nie mają większego wpływu na frekwencję uczniów na zajęciach. Z analizy zgromadzonego materiału empirycznego wynika, że 100% młodych respondentów szkoły podstawowej uczestniczy w lekcjach religii. Fakt ten potwierdza badania przeprowadzone w roku szkolnym 1990/91, po wprowadzeniu religii do szkół, kiedy to zaznaczył się bardzo wysoki odsetek (95,8%) uczniów biorących udział w katechezie³⁰. Należy przypuszczać, że uczestnictwo w lekcjach religii związane jest z udziałem uczniów w praktykach religijnych. Wśród badanych aż 82% wskazało, że regularnie lub prawie regularnie uczestniczy w praktykach religijnych, a 1/3 wskazała na swoją aktywność w życiu wspólnoty parafialnej. Motywatorem skłaniającym uczniów do uczestnictwa w lekcjach religii jest wpływ środowiska rodzinnego i chęć posiadania oceny na świadectwie. Powyższe deklaracje badanych uczniów tylko częściowo pokrywają się z wynikami cytowanymi przez W. Jedynaka – „Badani uczniowie wskazują różne motywy skłaniające do uczestnictwa w katechezie szkolnej. Najczęściej młodzi ludzie przychodzą na lekcje religii ponieważ odczuwają wewnętrzną potrzebę ugruntowania swojej wiary i pogłębienia wiedzy religijnej. Udział w katechezie traktują jako swój obowiązek wynikający z wiary w Boga. Inni uczniowie swoją frekwencję na lekcjach religii uzasadniają wychowaniem w rodzinie katolickiej i tradycją rodzinną. Jeszcze inni ujawniają swoje konformistyczne podejście do katechezy szkolnej. Twierdzą, że uczestniczą w nauczaniu religii, ponieważ nie chcą mieć w przyszłości kłopotów wynikających z braku oceny z religii na świadectwie szkolnym. Część uczniów chce uniknąć napięć czy konfliktów w domu rodzinnym, ponieważ rodzice polecają im, aby chodzili na lekcje religii”³¹.

Zdecydowana większość badanych (78,8%) podkreśliła w swych autodeklaracjach, że w swoim życiu kieruje się wartościami religijnymi, a przynajmniej częściowo stara się nimi kierować, natomiast 21,2% stwierdziła, że nie kierują się wartościami religijnymi. Można zatem wnioskować, że lekcja religii wspiera rozwój duchowy dziecka, wpływa na pogłębianie wiary, wiedzy, jak i wychowanie. Lekcje religii wzbogacają proces wychowawczy organizowany w szkole poprzez przekazywanie wartości chrześcijańskich i kształtowanie prawidłowych postaw uczniów. Badani uczniowie na ogół pozytywnie wypowiadają się na temat organizacji zajęć oraz poruszanej tematyki. Z uzyskanych wypowiedzi wynika, że podczas lekcji religii uczniowie często dyskutują na ważne tematy (58%) oraz podejmują tematykę związaną z wiarą (68%). W oczekiwaniach dotyczących problematyki zajęć wskazują na konieczność uwzględnienia tematów dotyczących problemów szkolnych, rodzinnych i społecznych.

---

³⁰ W. Jedynak, *Nauczanie religii w polskich szkołach – sukces czy porażka?*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2018 nr 32, s. 217.

³¹ Tamże, s. 220.

W dalszej części badania poproszono uczniów o ustosunkowanie się do osoby katechety. Większość badanych osób wystawiła pozytywną ocenę katechetom i ich pracy. Najczęściej uczniowie twierdzili, że katecheta jest miły i ma poczucie humoru (53%), jest kreatywny i w ciekawy sposób prowadzi zajęcia (23%). Znaczna część respondentów (19%) podkreśla dobre podejście i wyrozumiały stosunek do uczniów. W odniesieniu do osoby katechety znalazły się także głosy krytyczne. Uczniowie (3%) wskazywali na małe zaangażowanie katechety w przebieg lekcji, na małą kreatywność (4%), bowiem lekcje polegały wyłącznie na czytaniu kolejnych tematów z podręcznika. Także ocena uczniów dotycząca zaangażowania katechety w przygotowanie lekcji religii była zróżnicowana. W grupie badanych 65% twierdziło, że katecheta z zaangażowaniem przygotowuje się do zajęć, na zdecydowany brak zaangażowania wskazało 4% respondentów. Z powyższych danych można wnioskować, że większość nauczycieli religii stara się przygotować ciekawe lekcje oraz bardzo angażuje się w zajęcia. Opinie uczniów uzyskane w toku badania są zdecydowanie bardziej korzystne, niż wynika to z badań Elżbiety Okońskiej przeprowadzonych w 1998 r. na terenie szkół podstawowych w Bydgoszczy. Autorka jednoznacznie wnioskuje: „badani uczniowie krytycznie oceniają katechetów, zwłaszcza jeśli chodzi o cechy – właściwości osobowe i dydaktyczno-wychowawcze. Na podstawie wyników przedstawionych badań mogą przypuszczać, że badani uczniowie bardziej zwracają uwagę na podejście katechety do ucznia i jego osobowość niż stosowane w pracy katechetycznej formy i metody, a także przebieg lekcji”³².

W trakcie badania uczniowie formułowali również oczekiwania kierowane pod adresem nauczyciela religii, które obejmowały całą gamę pozytywnych cech. Dotyczyły one cech instrumentalnych (kompetencji profesjonalnych) oraz cech kierunkowych (kompetencji osobowych), ujętych w odniesieniu do cech zewnętrznych nauczyciela, cech intelektualnych, cech charakteru oraz jego postawy pedagogicznej. W oczekiwaniach uczniów katecheta jawi się jako dobry nauczyciel, o ugruntowanej wiedzy i kulturze osobistej, który potrafi nie tylko przekazywać wiedzę merytoryczną, ale co istotne zainteresować omawianą problematyką religijną i społeczną.

Podsumowanie

Edukacja i wychowanie, rozumiane jako ciągły rozwój człowieka, wzajemnie się dopełniają i nigdy nie kończą. Integralną częścią wychowania jest jego edukacja religijna. Stanowiła ona zawsze i stanowi dzisiaj ważną dziedzinę wychowania oraz przedmiot badań, zwłaszcza w ramach pedagogiki ogólnej i teorii wychowania. Współcześnie edukacją religijną zajmują się takie subdyscypliny naukowe, jak pedagogika chrześcijańska, pedagogika religii i katechetyka. Są one ze sobą ściśle związane nie tylko podstawami źródłowymi, czy też historią rozwoju, ale i przedmiotem zainteresowania.

Edukacja religijna i kształtowana przez nią postawa religijności jest wkomponowana w wychowanie i całościowy rozwój człowieka. Człowiek nie może w pełni rozwijać się bez realizowania wartości religijnych. Wychowanie musi być wychowaniem do wartości religijnych, bowiem one są wyznacznikami życiowych wyborów i dążeń. One wskazują cel i nadają sens życia, decydują o rozwoju osobowym człowieka. Wychowanie religijne inicjowane i systematycznie realizowane w rodzinie i szkole na wszystkich etapach rozwojowych człowieka musi być włączone w wychowanie ogólne.

Streszczenie:

Zmiany społeczno-polityczne w Polsce spowodowały w 1990 r. powrót nauki religii do publicznego systemu szkolnictwa, co wywołało powszechną dyskusję społeczną, z udziałem

---

³² E. Okońska, *Nauczyciel religii w szkole. Tezy, Poszukiwania. Propozycje*, Wyd. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2006, s. 166.

pedagogów, rodziców i uczniów. W ramach niniejszego opracowania zaprezentowano wyniki badań sondażowych, w których przedstawione są opinie uczniów szkoły podstawowej na temat lekcji religii, a także oczekiwań kierowanych wobec osoby katechety. Wyniki analiz wskazują, że uczniowie dostrzegają znaczenie lekcji religii dla ich rozwoju moralnego, a udział w lekcjach religii stanowi okazję do zachęcania uczniów do praktyk religijnych. Efektywność nauki religii zależna jest od nauczyciela religii, od jego przygotowania oraz sposobu realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Słowa kluczowe: wychowanie religijne, lekcja religii, katecheta, uczeń.

Summary:

Religion lessons at school – assumptions vs. reality

Socio-political changes in Poland resulted in the return of religious education to the public school system in 1990, which triggered a widespread social discussion, involving educators, parents and students. This elaboration demonstrates the results of a survey conducted among primary school pupils presenting their opinions on religion lessons, as well as the expectations directed towards a religious professional. The results of the analyses indicate that pupils perceive the importance of religion lessons for their moral development, and that participation in religion lessons provides an opportunity to encourage pupils to practice religion. The effectiveness of religion lessons depends on the religion teacher, his/her preparation and the way the didactic and educational process is implemented.

Keywords: religious education, religion lesson, religious professional, pupil.

Bibliografia:

Bednarczyk R., *Efektywność szkolnej lekcji religii w perspektywie „Filarów Wiary”*, [w:] A. Rayzacher-Majewska, R. Bednarczyk (red.), *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016.

Chałupniak R., „*Wychowanie religijne*” czy „*wychowanie chrześcijańskie*”? [w:] R. Chałupniak, J. Kostorz (red.), *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Wyd. Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2001, s. 228-240.

Czekalski R., *Rys historyczny lekcji religii katolickiej w Polsce*, [w:] P. Tomasik, S. Iwański (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole: historia, współczesność, perspektywy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

Iwański Z. S., *Katecheza w szkole: szansa czy wyzwanie?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1998.

Jan Paweł II., *Adhortacja Apostolska o katechizacji w naszych czasach (Catechesi tradendae)*, [w:] Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1996.

Jedynak W., *Nauczanie religii w polskich szkołach – sukces czy porażka?*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2018 nr 32, s. 207-228.

Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Wyd. WAM, Kraków 2001.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium Ogólne o katechizacji*, Wyd. „Pallottinum”, Poznań 1998.

Konkordat między Stolicą Apostolską, a Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r.

Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Łabendowicz S., *Wychowanie dzieci i młodzieży w katechezie szkolnej*, [w:] M. Zajac (red.), *XXV lat religii w polskiej szkole: między nadzieją a rzeczywistością*, Wyd. Natan, Lublin 2015.

Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.

Mazur P., *Wychowanie religijne edukacją jutra*, [w:] T. Koszczyk, J. Jonkisz, S. Toczek-Werner (red.), *Edukacja jutra*, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 305-310.

Mazur R., *Zadania nauczyciela religii katolickiej na terenie szkoły*, [w:] P. Tomasik, S. Dziekoński (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole: historia, współczesność, perspektywy*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 1998.

Potocki A., *Wychowanie religijne w polskich przemianach. Studium socjologiczno-pastoralne*, Wyd. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 czerwca 2017 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz. U. z 2017, poz. 1147.

Strus R., *Szkoła jako podstawowe środowisko katechezy*, [w:] R. Strus, S. Zwolak (red.), *Wychowanie religijne w polskich szkołach: 25 lat katechezy w przedszkolach i szkołach publicznych: 10 lat Szkół Katolickich św. Ojca Pio w Zamościu*, Wyd. „Bonus Liber”, Zamość 2016.

Strus R., *Wychowanie podstawowym zadaniem katechezy*, [w:] R. Strus, S. Zwolak (red.), *Wychowanie religijne w polskich szkołach: 25 lat katechezy w przedszkolach i szkołach publicznych: 10 lat Szkół Katolickich św. Ojca Pio w Zamościu*, Wyd. „Bonus Liber”, Zamość 2016.

Szpet J., *Dydaktyka Katechezy*, Redakcja Wydawnictw Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Wydział Teologiczny, Poznań 1999.

Ustawa Prawo Oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r., Dz. U. z 2017, poz. 59.

Dr hab. profesor uczelni Eugenia Karcz-Taranowicz

Doktor habilitowana nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, pracownik w Instytucie Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego. Obszar zainteresowań naukowych stanowi historia myśli pedagogicznej, polityka oświatowa, pedeutologia.

Eugenia Karcz-Taranowicz - Uniwersytet Opolski
ORCID 0000-0003-2710-6166

Eugenia Karcz-Taranowicz

45-316 Opole, ul. Cieszyńska 13/1